

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การใช้สิทธิบัตรของอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ คณะวิทยาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้สิทธิบัตรของอาจารย์ในสาขานี้ในด้านวัตถุประสงค์ของการใช้ สารนิเทศสิทธิบัตรที่ใช้ แหล่งที่ใช้ ตลอดจนการเข้าถึงสิทธิบัตร ความสำเร็จในการค้นพบสิทธิบัตร และปัญหาที่อาจารย์ประสบในการใช้สิทธิบัตร

การวิจัยครั้งนี้มีแนวสมมติฐานคือ อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัย มากกว่าเพื่อการสอน และการประดิษฐ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ เป็นแบบสอบถามซึ่งได้ส่งไปยังกลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์ประจำในคณะวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอนในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ จำนวน 318 ราย โดยได้รับแบบสอบถามกลับคืนจำนวน 208 ฉบับ (ร้อยละ 65.41 ของแบบสอบถามที่จัดส่ง) ซึ่งผลการวิจัยสรุปและอภิปราย ได้ดังนี้

สรุปและอภิปรายผล

1. สถานการณ์และประสบการณ์การทำงานของอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

อาจารย์ประจำที่ตอบแบบสอบถามจำนวน 208 รายจำแนกสถานภาพได้เป็น

4 กลุ่ม โดยผู้ตอบส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ช่วยศาสตราจารย์มากกว่าอาจารย์ รองศาสตราจารย์ และ

ศาสตราจารย์ (97, 56, 53 และ 2 ราย ตามลำดับ) และผู้ตอบทุกกลุ่มส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 14 ปี ขึ้นไป (143 ราย)

การที่ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นกลุ่มผู้ช่วยศาสตราจารย์มากกว่าอาจารย์ และรองศาสตราจารย์ นั้น เพราะจากกลุ่มตัวอย่างที่ส่งแบบสอบถาม ก็ปรากฏว่าเป็นกลุ่มผู้ช่วยศาสตราจารย์มากกว่าอาจารย์และมากกว่ารองศาสตราจารย์เช่นกัน

1.1 สถานภาพการทําริชัยในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

จากจำนวนผู้ตอบทั้งหมด 208 ราย ผู้ตอบมากกว่าครึ่งหนึ่ง (124 ราย) เคยทําริชัยในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และในจำนวนนี้มี 103 รายเป็นผู้ที่กำลังทําริชัยอยู่

เมื่อพิจารณาตามสถานภาพ จะเห็นว่าสถานะการทําริชัยของอาจารย์สัมพันธ์กับสถานภาพของผู้ตอบดังที่พบว่า ผู้ไม่เคยทําริชัยเป็นกลุ่มอาจารย์มากกว่ากลุ่มผู้ช่วยศาสตราจารย์ และรองศาสตราจารย์ คิดเป็นร้อยละ 10.91, 9.28 และ 5.77 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มศาสตราจารย์ซึ่งมี 2 คน เคยทําริชัยและกำลังทําริชัยอยู่ (ดังตารางที่ 6)

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การไม่เคยทําริชัยของอาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีความสัมพันธ์กับสถานภาพ ดังข้างต้น ในขณะที่เดียวกันผลการทําริชัยยังพบว่า การไม่เคยทําริชัยมีความสัมพันธ์กับประสบการณ์ (ปี) ที่อาจารย์ปฏิบัติงาน ดังที่จำนวนอาจารย์ที่มีประสบการณ์ทำงาน 1-3 ปี ที่ไม่เคยทําริชัยมีสูงกว่าอาจารย์ที่มีประสบการณ์การทำงาน 11-13 ปี และ 14 ปีขึ้นไป (ดังตารางที่ 7)

1.2 การทําริชัยและการประดิษฐ์ผลงาน

จากจำนวนผู้ตอบทั้งหมด 178 ราย อาจารย์ส่วนใหญ่ (111 ราย) จะมีปริมาณผลงานทําริชัยระหว่าง 1-2 เรื่องมากที่สุด เมื่อพิจารณาตามสถานภาพ ไม่ว่าจะในกลุ่มอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ ใน 1 ปีจะทําริชัย 1-2 เรื่องเป็นอันดับแรก (ดังตารางที่ 8)

สำหรับผลงานประดิษฐ์ ปรากฏว่าอาจารย์ส่วนใหญ่ 176 ราย จากผู้ตอบทั้งหมด 198 ราย ไม่มีผลงานประดิษฐ์ ผู้ที่มีผลงานประดิษฐ์จะผลิตปีละ 1-2 เรื่องเป็นอันดับแรก (17 ราย) กลุ่มรองศาสตราจารย์เป็นกลุ่มที่ผลิตผลงานประดิษฐ์มากที่สุด (9 ราย)

จะเห็นได้ว่าทั้งงานวิจัยและงานประดิษฐ์ในปีหนึ่ง ๆ นั้น ผู้ตอบส่วนใหญ่จะทำได้ 1-2 เรื่อง

การที่อาจารย์ส่วนใหญ่ไม่มีผลงานประดิษฐ์ เนื่องจากการประดิษฐ์เป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลามาก เพราะงานหลักของอาจารย์จะเน้นที่การเรียนการสอน การวิจัย และบริการสังคม (กาญจนา ชาณสง่าเวช, สัมภาษณ์ 9 พฤษภาคม 2537) และผู้ทำงานประดิษฐ์จำเป็นต้องมีความรู้ความสามารถสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง การส่งเสริมการประดิษฐ์มิได้เป็นนโยบายหลักของมหาวิทยาลัย นอกจากนี้สิทธิบัตรในประเทศไทยเพิ่งจะมีพระราชบัญญัติสิทธิบัตรมาเป็นเวลานานนัก อาจารย์จึงเพิ่งเริ่มมีการตื่นตัวและเห็นความสำคัญของสิทธิบัตร

2. การใช้สิทธิบัตร และเหตุผลในการไม่ใช้สิทธิบัตร

จากการศึกษาการใช้สิทธิบัตรของอาจารย์-ที่สอนในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ พบว่า อาจารย์ส่วนใหญ่ 162 รายหรือร้อยละ 77.88 เป็นผู้ไม่เคยใช้สิทธิบัตร และโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 70 ของผู้ตอบทุกกลุ่ม เป็นผู้ไม่เคยใช้สิทธิบัตร ดังนั้นจำนวนอาจารย์ที่ใช้สิทธิบัตรจึงมีเพียง 1 ใน 4 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม (ดังตารางที่ 9.1)

เมื่อคิดเป็นสัดส่วนระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ส่งแบบสอบถามออกไป กับจำนวนผู้ตอบที่ใช้สิทธิบัตร พบว่า อัตราส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่ส่งแบบสอบถามออกไปกับจำนวนผู้ตอบที่ใช้สิทธิบัตร แต่ละสถานภาพมีสัดส่วนใกล้เคียงกันคือ อาจารย์ มีอัตราส่วน 8 : 1, ผู้ช่วย-ศาสตราจารย์ 7 : 1 และ รองศาสตราจารย์ 6 : 1

เหตุที่ผู้ตอบไม่ใช้สิทธิบัตรเนื่องจากเห็นว่าไม่มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยของตน 82 ราย ไม่ทราบแหล่งบริการสิทธิบัตร 55 ราย ไม่เคยทราบเรื่องสิทธิบัตรมาก่อน 39 ราย

และเพราะไม่สะดวกต่อการไปใช้บริการ (28 ราย) (ดังตารางที่ 10)

สำหรับเหตุผลอื่น ๆ ที่ผู้ตอบระบุว่าไม่ใช้สิทธิบัตร เห็นได้ว่าแม้ผู้ตอบจะมีได้ใช้สิทธิบัตรเอง แต่อาจยังชี้ได้ว่า สิทธิบัตรมีประโยชน์ต่อการวิจัย เนื่องจากอาจารย์ที่ควมวิทยานิพนธ์ ให้นิสิตไปค้นข้อมูลจากสิทธิบัตร 5 ราย และผู้ตอบอีก 2 ราย แม้ไม่เคยใช้สิทธิบัตร แต่ได้แสดงให้เห็นว่าสิทธิบัตรสำคัญต่อการทำวิจัย เพราะแม้มิได้ใช้ตัวเอกสารสิทธิบัตร ใช้เพียงบทคัดย่อ ก็ได้ข้อมูลเพียงพอ

3. วัตถุประสงค์ในการใช้สิทธิบัตร

ผู้ตอบ 46 รายที่ใช้สิทธิบัตร ใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยมากกว่าเพื่อการสอน และเพื่อการประดิษฐ์ผลงาน (43, 41 และ 32 ราย) เมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์ของการใช้สิทธิบัตร จำแนกตามสถานภาพของผู้ตอบ พบว่าผู้ตอบทุกกลุ่มมีการใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.19) และใช้สิทธิบัตรเพื่อการสอนในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.05) ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการประดิษฐ์ผลงานมีการใช้ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.46) (ดังปรากฏในตารางที่ 11)

การวิจัยครั้งนี้ได้ตั้งแนวเหตุผลว่า อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยมากกว่าเพื่อการสอนและการประดิษฐ์ ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามแนวเหตุผลที่ตั้งไว้

การใช้สิทธิบัตรเพื่อการสอนในระดับปานกลางแสดงว่า ผู้ตอบมีความสนใจสิทธิบัตรมากขึ้น จึงตื่นตัว และสอนให้นิสิตรู้จักประโยชน์ของสิทธิบัตร

นอกจากนี้ การใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยยังพบว่า ยังต่างไปตามสถานภาพของผู้ตอบ โดยเฉพาะการใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัย คือ อาจารย์ และรองศาสตราจารย์ใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยในระดับมากที่สุด (3.40 และ 3.50 ตามลำดับ) ขณะที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยในระดับมาก (2.90)

สำหรับการใช้สิทธิบัตรเพื่อการสอน พบว่าผู้ตอบใช้เพื่อเขียนบทความวิชาการเผยแพร่และเพื่อเตรียมการสอนมากกว่าเพื่อเขียนตำรา (23, 22 และ 12 ราย ตามลำดับ) โดยอาจารย์และรองศาสตราจารย์ใช้สิทธิบัตรเพื่อเตรียมการสอน ขณะที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ใช้สิทธิบัตรเพื่อเขียนบทความเผยแพร่ หากเป็นการใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัย ผู้ตอบจะใช้สิทธิบัตรเพื่อค้นหา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ เพื่อค้นหาว่ามีใครทำวิจัยสอดคล้อง/ซ้ำกับที่กำลังทำ และหารายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัยเพื่อนำไปปรับปรุงให้ดีขึ้น (42, 38 และ 34 รายตามลำดับ) โดยผู้ตอบทั้ง 3 กลุ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัยทั้ง 3 ประการนี้แต่ต่างอันดับกัน

การใช้สิทธิบัตรเพื่อเตรียมการสอนโดยทั่วไปพบว่า เป็นเรื่องของการสอนให้ผู้เรียนรู้จักสิทธิบัตร หรือสอนการใช้สิทธิบัตร (วราพรธม ด่านอุตรา, สัมภาษณ์ 28 เมษายน 2537) ส่วนการใช้สิทธิบัตรเพื่อเขียนบทความวิชาการเผยแพร่นั้น เพราะข้อมูลจากเอกสารสิทธิบัตรเป็นเรื่องใหม่ ยังไม่มีปรากฏในเอกสารสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (มยุรี ผ่องผุดพันธุ์, 2533 :589) และส่วนใหญ่ไม่อาจหาได้จากสิ่งพิมพ์ใด ๆ ส่วนการใช้สิทธิบัตรเพื่อเขียนตำรา เป็นเพราะข้อมูลในเอกสารสิทธิบัตรได้ให้ข้อมูลที่ลึก และเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอน ดังนั้นไม่ว่าอาจารย์ทำกิจกรรมใด ๆ สามารถใช้ประโยชน์จากสิทธิบัตรได้ทั้งสิ้น

การใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัย ผู้ตอบส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรเพื่อประโยชน์ในการทำวิจัยของตนทั้งสิ้น ผู้ตอบบางส่วนได้ทำวิจัยไปแล้ว จึงใช้สิทธิบัตรเพื่อค้นหา เรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และใช้เพื่อค้นหาว่ามีใครทำวิจัยสอดคล้อง / ซ้ำ กับที่ตนกำลังทำ แต่ผู้ตอบบางส่วนเป็นผู้ที่กำลังจะเริ่มทำวิจัย และได้ใช้สิทธิบัตรเพื่อค้นหารายละเอียดเกี่ยวกับการทำวิจัยเพื่อนำไปปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยประหยัดเวลา ไม่ต้องเริ่มต้นงานวิจัยตั้งแต่ต้น และบางคนค้นหา เรื่องที่นำเสนอจากเอกสารสิทธิบัตรเพื่อเป็นแนวทางการเริ่มวิจัย ซึ่งคำตอบที่ได้สอดคล้องกับขั้นตอนการค้นคว้าธรรมต่าง ๆ เพื่อการวิจัย

ส่วนการนำสิทธิบัตรเพื่อการประดิษฐ์ผลงาน พบว่าผู้ตอบมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ คือ ค้นหาว่าหากมีงานประดิษฐ์ในประเภทเดียวกับงานของตน มีอะไรที่สมควรปรับปรุงทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม และเพื่อศึกษาว่ามีการทำงานประดิษฐ์ซ้ำกับของผู้ตอบหรือไม่ (28 และ 15 ราย ตามลำดับ) โดยผู้ตอบทุกกลุ่มนำสิทธิบัตรเพื่อวัตถุประสงค์ 2 ประการนี้ อาจารย์และรองศาสตราจารย์ใช้เพื่อดูว่ามีการทำงานประดิษฐ์ที่ซ้ำกับของตนหรือไม่ ขณะที่ผู้ช่วยศาสตราจารย์ใช้เพื่อวัตถุประสงค์แรก ซึ่งช่วยประหยัดเวลา ไม่ต้องเริ่มการประดิษฐ์ใหม่ทั้งหมด และสอดคล้องกับการนำสิทธิบัตรเพื่อการวิจัยข้างต้น (ดังตารางที่ 12)

4. สารนิเทศสิทธิบัตรที่ใช้

การนำสารนิเทศสิทธิบัตรได้แก่ ข้อมูลบรรณานุกรม รายละเอียดการประดิษฐ์และข้อถ้อยสิทธิ พบว่าผู้ตอบที่นำสิทธิบัตร 46 ราย นำข้อมูลทางบรรณานุกรม มากกว่ารายละเอียดการประดิษฐ์ และข้อถ้อยสิทธิ (46, 23 และ 18 ราย ตามลำดับ)

เอกสารสิทธิบัตรสามารถเทียบเคียงได้กับวารสาร เพราะข้อมูลในเอกสารสิทธิบัตรมีรายละเอียดสอดคล้องกับสิ่งพิมพ์ประเภทวารสารวิจัย ข้อมูลในเอกสารสิทธิบัตรจำนวนมากไม่ปรากฏในสิ่งพิมพ์อื่น ข้อมูลบรรณานุกรมเป็นประโยชน์ต่อการติดตามค้นคว้าเพิ่มเติมว่าเป็นสิทธิบัตรที่อยู่ในกลุ่มใด ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าใช้ส่วนใดแต่ละจะต้องดูที่จุดประสงค์ในการใช้ด้วยกันนั่นเองของกฎหมายมักจะดูที่วันขอรับสิทธิบัตร (filing date) ก่อน (วารสาร วรรณ วรเศวต, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537) หากเป็นสิทธิบัตรที่ไม่ตรงตามความต้องการ ก็จะไม่ใช้รายละเอียดการประดิษฐ์ ส่วนข้อถ้อยสิทธิ ผู้ตอบที่นำสิทธิบัตรส่วนใหญ่ซึ่งไม่ได้ทำการประดิษฐ์ผลงานเพื่อการค้า ไม่ได้ให้ความสำคัญกับส่วนนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องของการคุ้มครองสิทธิ

ข้อมูลบรรณานุกรม

สารนิเทศในข้อมูลบรรณานุกรมที่มีการใช้มากเป็นอันดับแรกคือ ชื่อเรื่องของสิทธิบัตร และ สารสังเขป/บทสรุปการประดิษฐ์ (46 รายเท่ากัน) มากกว่ารายละเอียดอื่นที่มีการใช้ลดลงมา คือ เลขที่สิทธิบัตร และชื่อผู้ประดิษฐ์ (34 และ 25 รายตามลำดับ)

ผู้ใช้ข้อมูลบรรณานุกรมมักเป็นผู้ที่ใช้ตัวสิทธิบัตรจริง ๆ ซึ่งเมื่อได้ตัวเอกสารมาแล้ว านการใช้เอกสารสิทธิบัตร ผู้ตอบจะดูชื่อเรื่องแล้วจึงจะมาดูที่สารสังเขป แต่บางรายก็ถือว่า เลขที่สิทธิบัตรสำคัญ เพราะต้องการทราบว่าสิทธิบัตรนั้นมีการจดที่ประเทศไหนบ้าง ส่วนชื่อผู้ประดิษฐ์ จะใช้เพื่อดูว่าผู้นี้มีแนวการประดิษฐ์ต่อเนื่องมาอย่างไรบ้าง

เมื่อพิจารณาการใช้ข้อมูลบรรณานุกรมตามวัตถุประสงค์ คือ เพื่อการสอน การวิจัย และการประดิษฐ์ผลงาน ยังพบว่า ข้อมูลบรรณานุกรม 4 อันดับแรก คือ ชื่อเรื่องสิทธิบัตร, สารสังเขป/บทสรุปการประดิษฐ์, เลขที่สิทธิบัตร และชื่อผู้ประดิษฐ์ มีการใช้มากซึ่งสอดคล้องกับการใช้โดยรวม (ดังตารางที่ 13) แต่อันดับการใช้ข้อมูลบรรณานุกรมในแต่ละส่วนอาจแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการใช้ านการใช้เพื่อการสอนจะใช้สารนิเทศทั้ง 4 เรื่อง แต่ใช้สารสังเขป/บทสรุปการประดิษฐ์เป็นอันดับแรก ในขณะที่ถ้ามีวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัยจะใช้ทั้ง 4 เรื่อง เช่นกันแต่ใช้ชื่อเรื่องสิทธิบัตรเป็นอันดับแรก ส่วนการใช้เพื่อการประดิษฐ์ผลงาน จะใช้สารสังเขป/บทสรุปการประดิษฐ์เป็นอันดับแรก

รายละเอียดการประดิษฐ์ผลงาน

ผู้ตอบใช้สารนิเทศภูมิหลังของศิลปวิทยาการที่เกี่ยวข้องเป็นอันดับแรก เท่ากันกับการนำการประดิษฐ์ไปใช้ประโยชน์ในการผลิตทางอุตสาหกรรม หัตถกรรม เกษตรกรรม หรือ พาณิชยกรรม (23 ราย) รองลงมาคือ ใช้ลักษณะ ความมุ่งหมายของการประดิษฐ์ (22 ราย)

เมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อการสอน การวิจัย และการประดิษฐ์ผลงาน พบว่ามีการใช้ต่างกันไปตามแต่ละวัตถุประสงค์ ที่เห็นได้ชัดคือ หากเป็นการใช้เพื่อ

การสอน ผู้ตอบใช้สารนิเทศภูมิหลังของศิลปวิทยาการที่เกี่ยวข้องมากเป็นอันดับแรก (9 ราย) ในขณะที่ถ้าใช้เพื่อการวิจัย สารนิเทศที่ใช้มากคือ ลักษณะ ความมุ่งหมายการประดิษฐ์ (14 ราย) ซึ่งเท่ากันกับสารนิเทศการนำการประดิษฐ์ไปใช้ประโยชน์ในการผลิตทางอุตสาหกรรม หัตถกรรม เกษตรกรรม หรือพาณิชย์กรรม ถ้าการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อการประดิษฐ์ผลงาน ผู้ตอบใช้สารนิเทศลักษณะ ความมุ่งหมายการประดิษฐ์มากเป็นอันดับแรกเช่นกัน (4 ราย)

ข้อถ้อยสิทธิ

สารนิเทศข้อถ้อยสิทธิ ถือเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนของสิทธิบัตร เพราะผู้ขอรับสิทธิบัตร จะระบุถึงขอบเขตของการประดิษฐ์ที่ต้องการได้รับความคุ้มครอง หรือสงวนสิทธิมิให้ผู้อื่นแสวงหาประโยชน์จากการประดิษฐ์นั้น ๆ (ยรรยง, 2533:55) การใช้สารนิเทศในส่วนนี้จะใช้เพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการวิจัยมากกว่าเพื่อการสอนและการประดิษฐ์ (11, 6 และ 1 รายตามลำดับ)

เนื่องจากเอกสารสิทธิบัตรเป็นเอกสารที่เปิดเผยรายละเอียดของการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ แบบผลิตภัณฑ์ และกรรมวิธี ซึ่งผู้ขอรับสิทธิบัตรต้องการได้รับการคุ้มครองสิทธิในการผลิตเพื่อการค้า โดยมีข้อถ้อยสิทธิซึ่งเป็นข้อความที่ระบุถึงลักษณะทางการประดิษฐ์ที่ผู้ขอรับสิทธิบัตรประสงค์จะขอความคุ้มครองเพื่อการค้า เพราะฉะนั้นอาจารย์จึงไม่สนใจงานเรื่องการคุ้มครองสิทธิเพื่อการค้า นอกจากอาจารย์บางคนที่ต้องการมีสิทธิบัตรไว้ครอบครอง (กาญจนา ช่างสง่าเวช, สัมภาษณ์ 9 พฤษภาคม 2537) ดังจะเห็นได้จากจำนวนผู้ใช้เพื่อการประดิษฐ์ผลงาน 32 ราย (ตารางที่ 11) มีผู้ใช้สารนิเทศข้อถ้อยสิทธิเพียงคนเดียว ส่วนจำนวนผู้ใช้เพื่อการสอน 41 ราย มีผู้ใช้สารนิเทศข้อถ้อยสิทธิ 6 ราย และจำนวนผู้ใช้เพื่อการวิจัย 43 ราย มีผู้ใช้สารนิเทศข้อถ้อยสิทธิเพียง 11 ราย ซึ่งแสดงว่า สารนิเทศส่วนนี้ไม่ใช่เป็นเรื่องสำคัญต่อผู้ใช้สิทธิบัตรทั้งหมดมากนัก

5. ลักษณะสิทธิบัตรที่ใช้

ผลพบว่า ผู้ตอบใช้ข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบสิ่งพิมพ์เป็นอันดับแรก (42 ราย) รองลงมาคือใช้บทคัดย่อสิทธิบัตรจากซีดี-รอม (25 ราย) ข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดจากซีดี-รอม (17 ราย) และข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบไมโครฟิช (4 ราย) โดยผู้ตอบทุกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ หรือรองศาสตราจารย์ ใช้ข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบสิ่งพิมพ์ และ ใช้บทคัดย่อสิทธิบัตรจากซีดี-รอม เหมือนกัน

จากลักษณะสิทธิบัตรแต่ละประเภท เมื่อพิจารณาถึงประโยชน์ที่ผู้เข้าได้รับ ผู้ตอบที่ใช้บทคัดย่อสิทธิบัตรจากซีดี-รอม จะได้ข้อมูลจำนวนมากแต่ประโยชน์ในการใช้สอยจะได้น้อยกว่าข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบสิ่งพิมพ์ ส่วนข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดจากซีดี-รอม จะมีการคิดค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นด้วย ดังเช่นที่สถาบันวิทยบริการคิดค่าค้นซีดี-รอม เรื่องละ 20.- บาท และค่าพิมพ์ลงกระดาษออกทางเครื่องพิมพ์เลเซอร์ แผ่นละ 5.- บาท และค่าพิมพ์บทคัดย่อลงกระดาษแผ่นละ 1.- บาท (ทิพวรรณ แซ่ตั้ง, สัมภาษณ์ 9 พฤษภาคม 2537) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบสิ่งพิมพ์ และข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบไมโครฟิช ผู้ตอบจะใช้ข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบสิ่งพิมพ์มากกว่า เพราะข้อมูลสิทธิบัตรแบบละเอียดในรูปแบบไมโครฟิชแม้จะได้ข้อมูลครบถ้วน แต่ใช้ลำบากเพราะต้องใช้เครื่องอ่าน ซึ่งมักไม่เป็นที่นิยมของผู้ใช้ และไม่สะดวกเท่ากับใช้สิ่งพิมพ์

6. การค้นสิทธิบัตร

6.1 แหล่งที่ใช้/แหล่งที่ใช้ประจำ

ในปัจจุบันแหล่งสารนิเทศที่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ มี 2 แห่งคือ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ โดยที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ ซึ่งจัดตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521 มีวัตถุประสงค์เพื่อบริการเอกสารสิทธิบัตรและสารนิเทศเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากเอกสารสิทธิบัตร มีการจัดหาและสะสมเอกสารสิทธิบัตรไว้ประมาณ 14,000 ฉบับ เป็นเอกสาร

สิทธิบัตรฉบับสมบูรณ์ของ 32 ประเทศ องค์การสิทธิบัตรระหว่างประเทศ 2 องค์การ และมีฐานข้อมูลสิทธิบัตรในรูปซีดี-รอม, เอกสารที่เป็นคู่มือช่วยค้น และวารสารสิทธิบัตรไว้บริการแก่ผู้ใช้อีกด้วย (วารสารณ วรเศวต, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537) เอกสารสิทธิบัตรฉบับเต็มได้แก่ AU (ประเทศออสเตรเลีย) ตั้งแต่ เลขที่ 400,648 - 400,787, EP (ประเทศในทวีปยุโรป) ตั้งแต่เลขที่ 297,091 - 404,756, US (สหรัฐอเมริกา) เลขที่ 2,698,833 - 2,849,407 (เฉพาะ class 252), (เอกสารเผยแพร่ของศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์) ส่วนสิทธิบัตร US (สหรัฐอเมริกา) 2,919,443 - 3,163,864 ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์มีเฉพาะปี 1960-1964 และตั้งแต่ปี 1965 จนถึงปัจจุบัน มีอยู่ที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ (วารสารณ วรเศวต, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537)

ส่วนสถาบันวิทยบริการมีการจัดบริการสิทธิบัตรในรูปซีดี-รอม ซึ่งมีเป็นฉบับเต็ม (full-text) ของประเทศในยุโรป และประเทศสหรัฐอเมริกาอีกด้วย

เนื่องจากเอกสารสิทธิบัตรมีจำนวนมาก แหล่งบริการสารนิเทศอื่น ๆ ยกเว้นที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ จะไม่มีการสะสมเอกสารสิทธิบัตรฉบับจริงไว้ แม้แต่ที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ก็ยังไม่มีเอกสารสิทธิบัตรครบถ้วน เมื่อผู้ใช้ไปใช้บริการแต่ไม่มีตัวเอกสารสิทธิบัตรที่ต้องการ จะต้องรอการติดต่อจากต่างประเทศ โดยที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ จะคิดค่าติดต่อขอเอกสารจากต่างประเทศฉบับละ 9 ปอนด์ (รวมค่าไปรษณีย์) ซึ่งผู้ใช้งานจำเป็นต้องรอประมาณ 3 สัปดาห์ (วารสารณ วรเศวต, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537)

ดังนั้น จากผลการวิจัยพบว่า แหล่งที่ใช้/แหล่งที่ใช้ประจำ แยกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1. แหล่งที่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ ได้แก่

- 1.1 ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ
- 1.2 กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์

2. แหล่งที่ไม่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการแต่มีเอกสารคู่มือช่วยค้นประเภทวรรณกรรมและสาระสังเขป ได้แก่ ห้องสมุดต่าง ๆ เช่น สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา

3. แหล่งที่ไม่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ แต่ได้มีการจัดหาฐานข้อมูลสำเร็จรูปซีดี-รอมไว้บริการ ได้แก่

3.1 สถาบันวิทยบริการ มีการจัดหาฐานข้อมูลสำเร็จรูปซีดี-รอม และบริการสืบค้นฐานข้อมูลในต่างประเทศ (on-line) จากฐานข้อมูลของ DIALOG, STN และ ORBIT เพื่อบริการสืบค้นสารนิเทศจากฐานข้อมูลดังกล่าว

3.2 ศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี (TIAC) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ

แหล่งที่อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติใช้ค้นสิทธิบัตรมากเป็นอันดับแรก ได้แก่ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ (36 ราย) รองลงมาได้แก่ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (25 ราย)

เมื่อเปรียบเทียบวิธีค้นสิทธิบัตรจากแหล่งต่าง ๆ จากตารางที่ 15 กับแหล่งที่ค้นสิทธิบัตรหลังสุดและการพบสิทธิบัตรที่ต้องการ (ตารางที่ 18) จะพบว่าแหล่งที่ไม่ได้ใช้ประจำได้แก่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยบูรพา สำนักหอสมุด สถาบัน

เทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี และ ศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี (TIAC) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ นอกนั้นเป็นแหล่งที่ใช้ประจำ ได้แก่ สถาบันวิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรามคำแหง, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ศูนย์สนเทศสิริวัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ, กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และแหล่งต่างประเทศ (มหาวิทยาลัยมิสซูรี) (รายละเอียดปรากฏในตารางที่ 23)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 23 จำนวนผู้ตอบที่ใช้แหล่งประจำ เปรียบเทียบกับแหล่งที่มีการใช้หลังสุด

แหล่งที่ใช้	จำนวนผู้ตอบที่ใช้ ประจำ/ใช้หลังสุด (ราย)
สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	25 : 4
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	3 : 3
ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	1 : 3
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2 : 1
ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล	3 : 4
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	4 : 1
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรามคำแหง	1 : 1
สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น	1 : 1
ศูนย์สารสนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ	36 : 16
กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ	
กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์	10 : 1
สำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี	- : 1 *
แหล่งต่างประเทศ	11 : 1

หมายเหตุ * ไม่ได้ระบุว่า เป็นแหล่งที่ใช้ประจำ แต่ระบุว่า เป็นแหล่งที่ใช้หลังสุด

6.2 วิธีค้นหาลิขสิทธิ์ พบว่า ผู้ตอบค้นหาสิทธิบัตรโดยใช้สิ่งพิมพ์ เช่น คู่มือสารระสังเขปมากกว่าค้นหาจากซีดี-รอม และการค้นหาจากออนไลน์ (73, 27 และ 10 รายตามลำดับ) โดยวิธีค้นหาลิขสิทธิ์ต่างไปตามแหล่งที่อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติค้นหาลิขสิทธิ์ กล่าวคือ ถ้าค้นหาสิทธิบัตรที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ผู้ตอบใช้สิ่งพิมพ์ และซีดี-รอม (36 ราย) แต่ถ้าค้นหาสิทธิบัตรจากสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยผู้ตอบจะใช้บริการค้นหาออนไลน์ ((5 ราย) ส่วนแหล่งอื่นที่มีการบริการค้นหา On-line มีระดับการใช้้น้อย (แห่งละ 1 ราย) ได้แก่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ

มีข้อสังเกตว่าการค้นหาผ่านออนไลน์ จะมีบริการตามห้องสมุดใหญ่ ๆ ที่มีฐานะเป็นสำนักหอสมุด หรือ สถาบัน หรือ ศูนย์ เช่น สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นต้น

6.3 สิ่งพิมพ์ที่ใช้ในการค้นหาลิขสิทธิ์

สิ่งพิมพ์ที่ผู้ใช้งานสามารถค้นหาสิทธิบัตรเพื่อเป็นแนวให้ทราบว่าเป็นเรื่องที่ต้องการหรือเกี่ยวข้องกับที่ต้องการหรือไม่เพียงใดได้แก่ สิ่งพิมพ์ประเภทดรรชนีและสารระสังเขป (เช่น Chemical Abstracts) มากกว่าประเภทอื่น (33 ราย) ซึ่งใกล้เคียงกับบัตรดรรชนีเอกสารสิทธิบัตร (31 ราย) โดยใช้บัตรเลขที่เอกสารสิทธิบัตรมากเป็นอันดับแรก (14 ราย)

เมื่อพิจารณาตามสถานภาพพบว่าอาจารย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ใช้สิ่งพิมพ์ช่วยค้นต่างกันคือ กลุ่มอาจารย์ใช้บัตรดรรชนีเอกสารสิทธิบัตร ขณะที่กลุ่มผู้ช่วยศาสตราจารย์ใช้ดรรชนีและสารระสังเขป (ได้แก่ Chemical Abstracts) ส่วนรองศาสตราจารย์ใช้ทั้งดรรชนีและสารระสังเขป (ได้แก่ Chemical Abstracts) และ บัตรดรรชนีเอกสารสิทธิบัตร ปริมาณเท่ากัน (ดังปรากฏในตารางที่ 17)

การใช้ดรรชนีและสารสังเขป (เช่น chemical abstracts) ผู้ใช้มักจะค้นจาก Chemical Abstracts เป็นส่วนใหญ่ และเมื่อพบเลขที่เอกสารที่ต้องการแล้วจึงจะมาค้นหาเอกสารฉบับจริง (วารสาร วรเศวต, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537) ส่วนบัตรดรรชนีเอกสารสิทธิบัตรนี้ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการฯ ได้จัดทำขึ้นตามความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งผู้ใช้อาจได้ข้อมูลหรือเลขที่สิทธิบัตรมาจากการค้นซีดี-รอม หรือสลากที่ติดผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งเมื่อได้เลขที่สิทธิบัตรแล้วจะมาตรวจดูว่าที่ศูนย์สนเทศฯ มีสิทธิบัตรฉบับเต็มหรือไม่ (วารสาร วรเศวต, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537)

6.4 ความสำเร็จงานการค้นพบสิทธิบัตร

เมื่อแยกแหล่งที่บริการสิทธิบัตรเป็น 3 ประเภทดังกล่าวข้างต้น จากการวิจัยพบว่า ผู้ใช้ประสบความสำเร็จงานการค้นพบสิทธิบัตรในระดับหนึ่งคือ จากจำนวนผู้ใช้จำนวน 37 ราย มีผู้ตอบ 24 รายที่ระบุว่าพบบ้างในบางครั้งก็ไปค้น แต่เมื่อพิจารณาความสำเร็จงานการค้นพบสิทธิบัตร อาจจำแนกตามแหล่ง 3 ประเภท ดังนี้

แหล่งที่ผู้ตอบระบุว่ามักไม่พบสิทธิบัตรที่ต้องการ ได้แก่

1. แหล่งที่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ ได้แก่ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ ผู้ตอบ 1 รายตอบว่ามักไม่พบสิทธิบัตรที่ต้องการ แต่จำนวนผู้ตอบมีเพียง 1 ราย
2. แหล่งที่ไม่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ แต่มีเอกสารคู่มือช่วยค้น ได้แก่ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี โดยผู้ตอบตอบว่ามักไม่พบสิทธิบัตรที่ต้องการ ซึ่งจำนวนผู้ตอบมีเพียงแหล่งละ 1 ราย

จึงกล่าวได้ว่า แหล่งที่ผู้ตอบใช้ค้นสิทธิบัตร มักค้นพบสิทธิบัตรบ้างในบางครั้งก็ไปค้น เป็นส่วนใหญ่มาก หรือมักจะพบทุกครั้งที่ไปค้น (รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 18)

เมื่อพิจารณาจากสัดส่วนเรื่องที่ค้นต่อเรื่องที่พบ พบว่า ผู้ตอบพบความสำเร็จในการค้นพบมากในสัดส่วน 1 : 1 ในการค้นสิทธิบัตรจากห้องสมุด 2 แหล่ง คือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (100 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งทั้ง 2 แหล่งนี้ไม่ได้มีตัวสิทธิบัตรไว้ในห้องสมุดแต่อาจเป็นการค้นพบตัวเอกสารสิทธิบัตรจากการค้นฐานข้อมูลสำเร็จรูปซีดี-รอม หรือบังเอิญเป็นเอกสารสิทธิบัตรที่ห้องสมุดได้รับเข้ามาโดยมิได้เป็นการรับประจำ แต่ตรงกับเรื่องที่คุณต้องการ แหล่งอื่นนอกเหนือจากนี้ โดยเฉลี่ยพบว่า อัตราความสำเร็จในการค้นพบสิทธิบัตรจากแหล่งที่ชำระประจำ มีตั้งแต่ร้อยละ 30 ขึ้นไป (ดังปรากฏในตารางที่ 19)

7. บริการสิทธิบัตรที่ชำระ ๗ แหล่งที่ค้น

บริการสิทธิบัตรที่ผู้ตอบใช้มากคือ บริการแนะนำเอกสารสิทธิบัตร (8 ราย) รองลงมาคือ บริการรวบรวมสารนิเทศสิทธิบัตรตามความต้องการของผู้ใช้ (7 ราย) โดยเป็นการรวบรวมเลขที่ของสิทธิบัตรของผู้ประดิษฐ์คนเดียวกันที่ได้รับสิทธิบัตรในประเทศต่าง ๆ (6 ราย) นอกจากนี้ผู้ตอบยังใช้บริการตรวจหาเลขที่สิทธิบัตรภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ โดยต้องการค้นว่ามีการแปลเป็นภาษาอังกฤษหรือไม่ (6 ราย)

จากการพิจารณาตามแหล่งที่ผู้ตอบค้นสิทธิบัตรเป็นประจำ พบว่า ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เป็นแหล่งที่ผู้ตอบไปใช้บริการมากเป็นอันดับแรก (15 ราย) รองลงมาได้แก่ สถาบันวิทยบริการ (8 ราย) โดยผู้ตอบใช้บริการแนะนำเอกสารสิทธิบัตรเป็นอันดับแรก (4 และ 3 ราย ตามลำดับ) (ดังปรากฏในตารางที่ 20)

8. ปัญหาที่ประสบจากการใช้สิทธิบัตรจากแหล่งที่ใช้

เมื่อผู้ใช้สิทธิบัตรไปค้นข้อมูลจากแหล่งอาจพบปัญหาจากการใช้คู่มือ หรือจากการใช้แหล่ง หรือจากบุคลากรที่ให้บริการ ๓ แหล่งที่ไปใช้ ซึ่งแต่ละแหล่งอาจมีปัญหามากหรือน้อยต่างกันไปตามความเห็นของผู้ใช้ ซึ่งย่อมเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงบริการให้ดีขึ้นได้

จากการสอบถามถึงปัญหาที่ประสบจากการใช้สิทธิบัตรจากแหล่งที่ค้นหาสิทธิบัตรเป็นประจำ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการใช้คู่มือ, ปัญหาการใช้แหล่ง และปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่ให้บริการ ผลปรากฏว่า ผู้ตอบประสบปัญหาทั้ง 3 ประการในระดับต่างกัน คือประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้คู่มือในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.93) ประสบปัญหาการใช้แหล่งในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 2.73) และประสบปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่ให้บริการในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.57)

ปัญหาเกี่ยวกับการใช้คู่มือ

พบว่าผู้ตอบประสบปัญหาไม่ทราบว่าจะค้นหาจากคู่มืออะไร และไม่ทราบว่าจะเริ่มค้นค้นอย่างไร ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.95 และ 2.00 ตามลำดับ) ส่วนปัญหาเรื่องค้นหาจากคู่มือลำบากเพราะไม่เข้าใจวิธีค้นหาข้อมูล ผู้ตอบประสบปัญหานระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.55)

การที่ผู้ตอบมีปัญหาเรื่องการใช้คู่มือ อาจเนื่องมาจากผู้ใช้ขาดความรู้และขาดความรอบรู้ในแหล่งทรัพยากรสารสนเทศ ตลอดจนวิธีค้นหาทรัพยากรที่มีการจัดเก็บและบริการในแหล่งนั้น

ปัญหาจากการใช้แหล่ง

พบว่าผู้ตอบประสบปัญหาทั้ง 4 ประการคือ แหล่งที่ให้บริการไม่สะดวกต่อการไปใช้ เนื่องจากอยู่ไกล, แหล่งที่ให้บริการมีข้อมูลไม่ครบ (ถ้าเก่า ๆ จะไม่มี), แหล่งที่ให้บริการไม่มีข้อมูลที่ต้องการในทันที ต้องรอการติดต่อกับแหล่งอื่น และต้องเสียค่าใช้จ่าย ได้แก่ เสียเงิน เสียเวลาในการค้นหา ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.33-4.00) โดยแหล่งที่ผู้ตอบประสบปรากฏาน

ห้องสมุด 3 แห่งคือ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี (ดังตารางที่ 22)

ผู้ตอบที่คืนสิทธิบัตรจากห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประสบปัญหา 2 เรื่องคือ แหล่งที่ให้บริการไม่มีข้อมูลที่ต้องการในทันที ต้องรอการติดต่อกับแหล่งอื่น และต้องเสียค่าใช้จ่าย ได้แก่ เสียเงิน เสียเวลาในการค้นหา ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.50 และ 4.00)

สำหรับปัญหาเรื่องแหล่งที่ให้บริการไม่มีข้อมูลที่ต้องการในทันที ต้องรอการติดต่อกับแหล่งอื่นนั้น แม้แต่แหล่งที่มีเอกสารสิทธิบัตรให้บริการ เช่นที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์-บริการก็ไม่ได้มีเอกสารสิทธิบัตรทุกฉบับ เพราะเอกสารสิทธิบัตรมีมาก มีสิทธิบัตรออกใหม่ปีละกว่า 1 ล้านฉบับ ดังนั้นปัญหานี้จึงเป็นปัญหาที่ห้องสมุดทุกแหล่งประสบ

นอกจากนี้ปัญหาจากการที่แหล่งมีข้อมูลไม่ครบ เนื่องจากหากเป็นข้อมูลเก่า ๆ จะไม่มีบริการที่ห้องสมุด ปัญหานี้อาจเรียกได้ว่าเป็นปัญหาของทุก ๆ แหล่งดังเหตุผลข้างต้นเพราะผู้ตอบประสบปัญหาเรื่องนี้ ณ แหล่งที่ใช้ในระดับมากจนถึงมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 2.60-4.00) โดยแหล่งที่ผู้ใช้มีปัญหามากที่สุด มี 4 แห่งคือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี และสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ค่าเฉลี่ย 4.00) ส่วนแหล่งที่ผู้ตอบมีปัญหในระดับมากมี 4 แห่งเช่นกัน ได้แก่ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ ส่วนแหล่งที่มีปัญหานี้ในระดับปานกลางมีเพียง 2 แห่งคือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และ มหาวิทยาลัยมิสซูรี

ปัญหาการใช้แหล่งในเรื่องที่แหล่งนั้นไม่มีข้อมูลที่ต้องการเลย ปรากฏว่า ผู้ตอบประสบปัญหในระดับมากที่สุดจากห้องสมุด 3 แห่ง (ค่าเฉลี่ย 3.50-4.00) คือ สำนักหอสมุดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แหล่งที่ผู้ใช้ประสบปัญหานี้ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.00 เท่ากัน) คือกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ และที่มหาวิทยาลัยมิสซูรี

การเสียค่าใช้จ่าย ซึ่งได้แก่เสียเงิน เสียเวลานั้น เนื่องจากแหล่งที่ให้บริการเป็นหน่วยงานที่ดำเนินการโดยมิได้หวังผลกำไร แต่การจัดหาทรัพยากร เช่น ฐานข้อมูลซีดี-รอม ซึ่งบางฐานข้อมูลมีราคาแพง แหล่งที่ให้บริการจำเป็นต้องคิดค่าใช้จ่ายจากผู้ใช้บริการด้วย เช่นที่ 2 แหล่งที่ผู้ตอบประสบปัญหามากที่สุด คือ สำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี และห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย 4.00 เท่ากัน) ซึ่งทั้งสองห้องสมุดมีการคิดค่าบริการจากการติดต่อขอยืมระหว่างห้องสมุด เช่นที่ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะคิดค่าบริการในการติดต่อขอยืมระหว่างห้องสมุด (ในกรณีที่ห้องสมุดไม่มีสิ่งพิมพ์นั้น และต้องติดต่อจากแหล่งอื่น) โดยคิดค่าบริการครั้งละ 5.00 บาทต่อหนึ่งรายการ และจะคิดจากผู้ใช้งานเพิ่มขึ้นอีกตามราคาค่าถ่ายเอกสารที่คิดจากแหล่งที่ไปติดต่อนั้น ๆ เป็นต้น นอกจากนี้ การเสียเวลาในการค้นหายังเป็นปัญหาของผู้ตอบอีกด้วย ดังเช่นผลการวิจัยที่พบว่า ที่สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี ผู้ตอบประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้คู่มือ ในระดับมากใน 2 เรื่องคือ ไม่ทราบว่าจะค้นหาจากคู่มืออะไร และไม่ทราบว่าจะเริ่มต้นค้นอย่างไร (ค่าเฉลี่ย 3.00 เท่ากัน)

ประภาวดี สีสสนิท (2533:317-319) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศ ที่มีส่วนส่งผลทำให้ผู้ใช้เกิดความต้องการและแสวงหาสารสนเทศมี 2 ประการคือ ค่าใช้จ่าย (เวลา เงิน และแรงงาน) และ คุณภาพของสารสนเทศและประโยชน์ที่ได้รับ

เวลา การรอคอยถือเป็นการสูญเสียประการหนึ่งซึ่งไม่สามารถตีราคาเป็นตัวเงินได้ ผู้ที่เข้าสถาบันบริการสารสนเทศและรอคอยให้เจ้าหน้าที่ไปค้นหา หยิบหนังสือจากชั้น หรือเรียกคืนจากผู้ใช้นคนอื่น หรือยืมจากสถาบันอื่นนับเป็นความล่าช้าที่ผู้ใช้ไม่ปรารถนาทั้งสิ้นซึ่งผู้ใช้อาจหันไปหาแหล่งสารสนเทศอื่นที่มีประสิทธิภาพกว่า หรือยุติความต้องการสารสนเทศของตน และใช้เวลาไปหาประโยชน์อย่างอื่น ดังนั้นสถาบันบริการสารสนเทศต้องพร้อมที่จะให้บริการเมื่อใดก็ตามที่ผู้ใช้ต้องการหนังสือหรือสารสนเทศ เขาควรได้รับสิ่งที่ต้องการอย่างรวดเร็ว ไม่เช่นนั้นแล้วอาจไม่ทันความต้องการ และเมื่อได้รับสารสนเทศหลังจากที่ความต้องการนั้นลดลงไปหรือไม่ต้องการแล้ว สารสนเทศนั้นย่อมไม่มีคุณค่าและไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด

แรงงาน แรงงานที่เสียไปเกิดจากความไม่สะดวกสบายในการใช้แหล่งสารสนเทศ ถือได้ว่าเป็นค่าใช้จ่ายประการหนึ่ง ความไม่สะดวกอาจมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ระยะทาง (เช่น สถาบันบริการสารสนเทศอยู่ห่างไกล สถานที่ไม่สะดวก) กฎ ระเบียบ การกรอกแบบฟอร์มมีรายละเอียดมากมาย เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่ให้บริการ ณ แหล่งที่ไปใช้

จากปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรที่ให้บริการ ณ แหล่งที่ไปใช้ พบว่าผู้ตอบประสบปัญหานั้นระดับน้อยถึงปานกลาง โดยปัญหาที่ประสบในระดับปานกลางมี 1 เรื่อง คือ ไม่มีเจ้าหน้าที่ช่วยบริการด้านนี้ (ค่าเฉลี่ย 1.97) ส่วนปัญหาเรื่องเจ้าหน้าที่ไม่สามารถอธิบายการค้นหาให้ชัดเจนได้ และ เจ้าหน้าที่ให้บริการไม่ดี ผู้ตอบประสบระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.68 และ 1.31 ตามลำดับ) (ดังตารางที่ 21)

จากการวิจัยพบว่า ปัญหาจากตัวบุคลากรอันเนื่องมาจากการที่แหล่งไม่มีเจ้าหน้าที่ช่วยบริการด้านนี้ ผู้ตอบมีปัญหานั้นระดับมากที่สุดที่สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย 3.00 เท่ากัน) ส่วนแหล่งที่ผู้ตอบประสบปัญหานี้ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.50-1.00) ได้แก่ 3 แหล่ง ดังต่อไปนี้คือ ศูนย์สนเทศลิททิ-บัตร์ กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ส่วนแหล่งอื่นนอกเหนือจากนี้เป็นแหล่งที่ผู้ตอบมีปัญหานั้นระดับปานกลาง

แต่หากว่าแหล่งนั้นมีบุคลากรสำหรับให้บริการ แต่ถ้าบุคลากรไม่สามารถอธิบายการค้นหาให้ชัดเจนได้ ปัญหานี้ย่อมกระทบต่อความพึงพอใจของผู้ตอบได้โดยตรง แหล่งที่ผู้ตอบมีปัญหานี้ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ค่าเฉลี่ย 3.00) ส่วนแหล่งที่ผู้ตอบมีปัญหานั้นระดับปานกลางมี 2 แหล่งคือ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ สำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี

แหล่งที่ผู้ตอบมีปัญหในระดับน้อย มี 4 แหล่งคือ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ส่วนปัญหาเกี่ยวกับตัวเจ้าหน้าที่ให้บริการ ๓ แหล่งที่ใช้ บริการไม่ดี อาจเนื่องมาจากเป็นปัญหาเฉพาะตัวบุคคลนั้น ๆ ซึ่งผู้ตอบอาจเห็นว่าเป็นสิ่งไม่ดี พบว่าผู้ตอบมีปัญหานี้กับแหล่งที่ใช้บริการในระดับปานกลางที่สำนักหอสมุด สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี นอกนั้นเป็นแหล่งที่ผู้ตอบประสบปัญหในระดับน้อย ซึ่งมี 5 แหล่งคือ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ห้องสมุดคณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เหตุผลที่ผู้ตอบระบุเกี่ยวกับปัญหานี้ เช่น เจ้าหน้าที่บางส่วนไม่มีความสามารถในการแนะนำการค้นสิทธิบัตร หรือไม่มีความรู้เฉพาะในเรื่องนี้พอ เจ้าหน้าที่ไม่ได้เอาใจใส่ผู้ให้บริการเท่าที่ควร และแหล่งนั้นมีบุคลากรน้อยไม่เพียงพอต่อการให้บริการ

ข้อจำกัดในการวิจัย

การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสิทธิบัตรเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่สำหรับการวิจัยในประเทศไทย การวิจัยนี้จึงหาเอกสารการวิจัยในประเทศไทยสนับสนุนไม่ได้เลย แต่การวิจัยในต่างประเทศในเรื่องนี้มีมานานและก้าวหน้าไปมากกว่าในประเทศไทย จนถึงขั้นการหาความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคอุตสาหกรรม ดังงานวิจัยของ Hoh (1992) หรือของ Stewart (1992) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในต่างประเทศเห็นความสำคัญและประโยชน์ของสิทธิบัตรมานานแล้ว

ข้อจำกัดในการวิจัยอีกประการหนึ่งคือ การที่อาจารย์สาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มีการใช้สิทธิบัตรกันน้อย เพียงประมาณ 1 ใน 4 ของจำนวนผู้ตอบเท่านั้น ทำให้ผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้สิทธิบัตรยังไม่แน่นอน

ข้อเสนอแนะและประยุกต์ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการจัดบริการสิทธิบัตรสำหรับแหล่งที่ให้บริการสิทธิบัตร และเป็นแนวทางสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานที่ให้บริการสิทธิบัตร เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงสิทธิบัตรได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางแก่ผู้บริหารสถาบันการศึกษาให้เห็นความสำคัญ และประโยชน์ของสิทธิบัตรและหาหนทางส่งเสริมและสนับสนุนการใช้สิทธิบัตรในมหาวิทยาลัย ดังนี้

ข้อเสนอเกี่ยวกับการจัดบริการสิทธิบัตรสำหรับแหล่งที่ให้บริการสิทธิบัตร

จากผลการวิจัยที่พบว่า มีอาจารย์ที่ไม่เคยใช้สิทธิบัตรถึง 167 คนจากจำนวนทั้งหมด 208 คน แสดงให้เห็นว่าการจัดบริการสิทธิบัตร ณ แหล่งต่าง ๆ ยังไม่แพร่หลายไปยังกลุ่มผู้ตอบมากพอ

ดังนั้นแหล่งที่ให้บริการ ควรมีการปรับปรุงบริการ ดังนี้

1.1 แหล่งที่มีบริการเอกสารสิทธิบัตรได้แก่ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ และ กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น เพราะปัจจุบันทางศูนย์สนเทศสิทธิบัตรกรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ มีแต่เพียงการจัดฝึกอบรม จัดสัมมนา ตามสถานที่ต่าง ๆ ที่ได้มีการเชิญเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฯ ไปเป็นวิทยากร (วารสาร วรเศรษฐ, สัมภาษณ์ 29 เมษายน 2537)

1.2 แหล่งที่ได้มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ

ควรมีการระบุไว้ในคู่มือห้องสมุดว่า หากต้องการค้นเอกสารสิทธิบัตร สามารถค้นได้จากคู่มืออะไรบ้างที่มีอยู่ในห้องสมุด และประชาสัมพันธ์ให้ไปใช้ ณ แหล่งที่มีเอกสารสิทธิบัตร คู่มือที่ช่วยค้นได้โดยตรงคืออะไรบ้าง แหล่งที่สามารถไปติดต่อมีที่ใดบ้าง รวมทั้งต้องให้ความรู้แก่บรรณารักษ์ที่ให้บริการด้านนี้ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้ใช้บริการ

1.3 แหล่งที่ไม่มีเอกสารสิทธิบัตรแต่มีการจัดหาฐานข้อมูลสิทธิบัตรไว้บริการ ได้แก่ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ ศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี (TIAC) ควรมีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น และอย่างต่อเนื่อง เกี่ยวกับบริการที่มี รวมทั้งจัดทำคู่มือ ระบุ สิ่งพิมพ์ที่เป็นคู่มือช่วยค้นคว้า รวมทั้งหาวิธีที่จะช่วยผู้ใช้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการใช้สิ่งพิมพ์ เอกสารคู่มือแต่ละประเภท อาทิ เช่น การทำคู่มือช่วยค้นสิ่งพิมพ์ การจัดนิทรรศการเสริมสร้างความเข้าใจและแนะนำการใช้คู่มือ สาธิตวิธีการค้นคู่มือประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในห้องสมุด เป็นต้น

ข้อเสนอเพื่อเป็นแนวทางสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานที่ให้บริการสิทธิบัตร

จากการวิจัยทำให้ทราบว่า สถาบันบริการสารสนเทศต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่ จะมีเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ใช้ค้นประเภทดรรชนีและสาระสังเขป (abstracts) มากกว่าประเภทอื่น เพราะห้องสมุดเหล่านี้มิได้มีการสะสมตัวสิทธิบัตรไว้ในห้องสมุดดังเช่นทรัพยากรประเภทอื่น สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีจะช่วยให้ผู้ใช้ได้ในระดับหนึ่งคือ ค้นหาได้ว่าเป็นสิทธิบัตรเกี่ยวกับอะไร ใครเป็นผู้ประดิษฐ์ และมีบทคัดย่อเกี่ยวกับสิทธิบัตรนั้น ๆ แสดงไว้ ซึ่งเมื่อผู้ใช้ต้องการดูฉบับเต็มจะต้องติดต่อยังแหล่งบริการที่มีการจัดหาสิทธิบัตรไว้บริการ คือ ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร กรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งทั้ง 2 แหล่งนี้ได้จัดเป็นบริการค้นหาข้อสนเทศ และหากเป็นเอกสารที่แหล่งยังไม่มีเก็บไว้ จะดำเนินการติดต่อสิทธิบัตรจากต่างประเทศ โดยผ่านทางองค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (world intellectual property organization - WIPO) ซึ่งปัจจุบัน สำนักงานสิทธิบัตรแห่งประเทศไทย ออสเตรเลีย สวีเดน และออสเตรเลีย ยินดีบริการแบบให้เปล่าแก่ประเทศที่กำลังพัฒนา (สุชาติา ชินะจิตร์, 2535:33) หรือ ติดต่อไปยังศูนย์เอกสารสิทธิบัตรระหว่างชาติ (international patent documentation center - INPADOC) ซึ่งมีบริการในรูปแบบไมโครฟิช และบริการออนไลน์ (สุชาติา ชินะจิตร์, 2535:30)

บริการที่แหล่งได้รับแบบได้เปล่าในลักษณะนี้ หรือแม้เป็นบริการอื่นที่แหล่งได้มีการจัดทำขึ้นเพื่อบริการแก่ผู้ใช้เอกสารสิทธิบัตร แหล่งที่มีบริการเอกสารสิทธิบัตรควรมีการจัดทำเอกสารเผยแพร่ในห้องสมุดสถาบันต่าง ๆ ได้ทราบ หรือหากมีงบประมาณพอที่จะสนับสนุนได้ควรจัดทำเป็นจุลสาร หรือแผ่นพับ เพื่อแจกแก่ผู้มาใช้บริการ หรือส่งไปเผยแพร่ยังห้องสมุดอื่น อาทิ เช่น

1. ประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ความรู้แก่ผู้ใช้บริการในหน่วยงานที่สังกัด ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ใช้บริการเพื่อการหาข้อมูลในเบื้องต้นซึ่งจะสนองความต้องการข้อมูลในระยะแรกได้ทันเวลา
2. จัดทำคู่มือช่วยค้นเอกสารสิทธิบัตร จากคู่มือที่มีอยู่ในห้องสมุดที่ผู้ใช้จะค้นหาข้อมูลได้ และแหล่งที่บริการเอกสารสิทธิบัตร ส่งไปยังหน่วยงานที่อาจารย์สังกัด เพื่อเผยแพร่บริการของห้องสมุดและผู้ใช้จักได้ทราบว่าห้องสมุดนั้น ๆ มีบริการอะไร และสามารถค้นข้อมูลอะไรจากแหล่งได้บ้าง
3. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับเอกสารสิทธิบัตร รวมทั้งคู่มือช่วยค้น และแหล่งที่ติดต่อได้ เพื่อให้ผู้ใช้ทราบถึงประโยชน์ของเอกสารสิทธิบัตร จากเหตุผลในการไม่ใช้สิทธิบัตร ทาให้ทราบว่าความรู้เรื่องสิทธิบัตรโดยเฉพาะในสถาบันอุดมศึกษา ยังมีผู้ทราบเรื่องสิทธิบัตรน้อยมาก การไม่ทราบแหล่งบริการสิทธิบัตรเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่สมควรให้แหล่ง และ/หรือ ห้องสมุดที่มีบริการสิทธิบัตร เร่งประชาสัมพันธ์เผยแพร่งานบริการด้านนี้ให้มากขึ้น
4. ควรหาทางร่วมมือกันระหว่างแหล่งที่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ และแหล่งที่ไม่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการ โดยติดต่อประสานงานหรือจัดส่งคู่มือที่แต่ละแหล่งจัดทำ ส่งไปให้ทราบซึ่งกันและกัน อันจะทำให้ทราบว่าแหล่งที่มีผู้ต้องการใช้สิทธิบัตรนั้น มีสิ่งพิมพ์หรือทรัพยากรใดที่เป็นประโยชน์อยู่บ้าง และแหล่งที่มีเอกสารสิทธิบัตรไว้บริการจักสามารถช่วยเหลืออะไรแก่ผู้ใช้ได้บ้าง
5. บรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการสิทธิบัตร ควรหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิบัตร และแหล่งที่ให้บริการสิทธิบัตร เพื่อให้สามารถตอบคำถามแก่ผู้ใช้บริการ

ข้อเสนอเพื่อเป็นแนวทางแก่ผู้บริหารสถาบันการศึกษา ให้เห็นความสำคัญ และ
ประโยชน์ของสิทธิบัตร และหาทางส่งเสริมและสนับสนุนการใช้สิทธิบัตร

จากผลการวิจัยที่พบว่าอาจารย์ได้ใช้สิทธิบัตรเพื่อการวิจัยมากกว่าเพื่อการสอนและการประดิษฐ์ผลงาน ทำให้ทราบถึงภาระงานของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยโดยรวมที่มุ่งทำการวิจัย เพื่อพัฒนาความก้าวหน้าทางวิชาการ แต่นักวิจัยยังไม่ให้ความสำคัญกับการใช้สิทธิบัตรเท่าที่ควร นอกจากนี้ คนส่วนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการ วิศวกร และนักวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้ที่พึงได้รับประโยชน์จากความรู้ในเอกสารสิทธิบัตร มักเข้าใจแต่เพียงว่าสิทธิบัตรเป็นเรื่องของการคุ้มครองสิทธิที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย และการซื้อขายเทคโนโลยีเท่านั้น จึงทำให้เกิดการสูญเสียอันเนื่องมาจากความไม่รู้คุณค่าและประโยชน์ที่อาจได้รับจากเอกสารสิทธิบัตรจำนวนมาก (โครงการศูนย์ข้อมูลทางเทคโนโลยีและห้องสมุด สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น), 2534:คานา) ดังนั้นผู้บริหารสถาบันการศึกษา ควรเร่งหาทางกระตุ้นให้อาจารย์ภายในมหาวิทยาลัยเห็นความสำคัญและคุณประโยชน์ของเอกสารสิทธิบัตร เช่น การจัดบรรยาย สัมมนา เผยแพร่ผลงานของอาจารย์ที่ได้รับการจดสิทธิบัตร เช่นของอาจารย์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้งให้มีการประชาสัมพันธ์ เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้ต่อเนื่องในการประชุมวิชาการประจำปีของมหาวิทยาลัย รวมทั้งพยายามให้เกิดเป็นนโยบายความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อให้การเกื้อกูลสนับสนุนในงานวิจัยที่เป็นประโยชน์และช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติ ดังเช่นในมหาวิทยาลัยวิจัยในต่างประเทศได้มีหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อประสานงานด้านการจดสิทธิบัตรให้แก่อาจารย์ในมหาวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวทางการวิจัยในอนาคต

จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นเพียงการวิจัยขั้นต้นในการศึกษาการใช้สิทธิบัตรของอาจารย์ในสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ยังเป็นเพียงขั้นแรกของการวิจัยเรื่องทางด้านสิทธิบัตร เพราะการใช้สิทธิบัตรและการเห็นประโยชน์ในสิทธิบัตร ในต่างประเทศมีการศึกษาและใช้มานานแล้ว ตั้งแต่ ค.ศ. 1930 การริเริ่มและส่งเสริมการใช้สิทธิบัตรในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยยังเป็นเพียงขั้นเริ่มต้น ดังเช่นที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ส่งเสริมและมีนโยบายจัดตั้งงานทรัพย์สินทางปัญญา ขึ้นภายในมหาวิทยาลัย เพื่อเป็นตัวกลางในการช่วยประสานงาน และติดต่อช่วยเรื่องการจัดการเกี่ยวกับงานวิจัยที่อาจารย์ในมหาวิทยาลัยทำขึ้น เพื่อให้สามารถจดสิทธิบัตร และดำเนินการให้งานวิจัยหรืองานประดิษฐ์ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัย เกิดผลประโยชน์เชิงพาณิชย์

เนื่องจากขณะนี้ตามผลการวิจัยยังมีผู้ใช้สิทธิบัตรน้อย โดยเฉพาะในเรื่องของการประดิษฐ์คิดค้น การวิจัยในระยะต่อไปจึงน่าจะศึกษาการใช้สิทธิบัตรในกลุ่มผู้ประกอบการในวงการอุตสาหกรรม หรือผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรม นอกจากนี้การวิจัยเกี่ยวกับการใช้สิทธิบัตรในสถาบันที่ให้การศึกษาด้านอาชีวศึกษาเป็นเรื่องที่น่าสนใจเช่นกัน เพราะในกลุ่มอาจารย์ของสถาบันการศึกษาระดับนี้ มีความเกี่ยวข้องกับงานประดิษฐ์อยู่มาก การศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ อาจได้ข้อมูลที่น่าสนใจเช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ นอกจากนี้ การใช้สิทธิบัตรในกลุ่มอาจารย์ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ก็อาจมีข้อมูลที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน

ดังนั้น หากได้มีการวิจัยในเรื่องการใช้สิทธิบัตรดังกล่าวข้างต้น ภายหลังจากที่ได้มีการส่งเสริมการใช้สิทธิบัตร หรือมีการรณรงค์ให้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ทั้งในสาขาวิทยาศาสตร์ และ/หรือ แม้แต่ในสาขาวิศวกรรมศาสตร์ก็ตาม จะทำให้การวิจัยในเรื่องนี้ มีความสมบูรณ์ในด้านข้อมูล อันจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดบริการด้านสิทธิบัตรให้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ อันจะมีผลต่อการพัฒนาด้านการวิจัยที่เป็นการประดิษฐ์คิดค้น ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาประเทศต่อไป.